УДК 167/168
Пашали С. – ст. гр. 2116 ОП
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ Й ПРИКЛАДНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ЕТИКИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Науковий керівник: к. соц. н., доц. Дрожанова О.М.

До кінця минулого століття вважалося, що фундаментальні й прикладні дослідження є двома різними типами наукової діяльності, що мають різні цілі й цінності. Фундаментальні науки отримують об'єктивне знання про світ. Це їх кінцева мета, жодних інших цілей, пов'язаних з практичним використанням знання, фундаментальні науки не переслідують. У свою чергу, для прикладних наук знання – лише певна проміжна ціль, лише засіб для досягнення практичних цілей.

В традиційному розумінні практичні наслідки фундаментальних досліджень не можуть бути передбачені, і єдина етична вимога, яку можна пред'явити вченому, полягає в тому, що, якщо він здогадується про можливий негативний наслідок у застосуванні того чи іншого наукового відкриття, він повинен зробити все можливе для того, щоб запобігти його застосування, або хоча б оприлюднити свої здогадки. Але це все, що можна від нього вимагати, бо навіть ідеї ввести у науку щось по типу клятви Гіппократа серйозно розглядалися лише стосовно прикладних наук. Останнім часом з'являється думка, що клятва Гіппократа може бути затребувана і з вченого, який займається фундаментальною наукою. Підставою для перегляду традиційної точки зору на етику відповідальності вчених вважається поява нових (так званих гібридних) форм організації наукової діяльності – промислових лабораторій, науково-виробничих комплексів і т. п. У них фундаментальні дослідження зближуються з технологічними в просторі й часі, науковець сам бере участь в технологічних розробках, внаслідок чого вважається, що він із самого початку свого дослідження знає, як будуть застосовані результати його діяльності. Наголошується, що в подібних наукових інститутах змінюється сам характер наукових досліджень: вони перетворюються в цілеспрямовані, проблемно орієнтовані (mission-oriented).

Проте, можна стверджувати, що виникнення інститутів промислової науки, мало що змінює в плані наукової етики. Та обставина, що науковець сам безпосередньо бере участь в технологічних розробках, означає або те, що він поєднує в своїй особі і базисного вченого і прикладника, або те, що він став вченим-прикладником. В обох випадках до нього повинні пред'являтися ті ж етичні вимоги, які зазвичай пред'являють до вченого прикладної науки. Твердження, що, якщо в одній особі поєднуються базисні і прикладні дослідження, відбувається їх злиття, видається некоректним. Злиття не відбувається. Відбувається лише швидке переключення з одного виду діяльності на інший. І в фундаментальній складовій своєї діяльності вчений, як і раніше, залишається нейтральним по відношенню до соціальних аспектів наукової етики.

Водночас неминуче постає питання про об'єктивні й суб'єктивні можливості контроля над розвитком науки і технології. Зокрема, видатний німецько-американський філософ Ганс Йонас, розробляючи етичні принципи техногенної цивілізації, наголошує на необхідності гуманістичного контролю над розвитком техніки: в технологічних ризиках не може бути поставлене на карту існування чи сутність людини як такої.